

(НИН, 30.04.2009)

Прва званична посета Џозефа Бајдена Београду одиграла се пре шеснаест година и није добила готово никакав публицитет у београдској штампи. Био је април 1993, а тадашњи председник Пододбора за Европу у Одбору за спољнополитичке односе Сената САД није желео да се појави на прес конференцији са Слободаном Милошевићем. Особље америчке амбасаде у Београду рекло му је да ће Милошевић вероватно желети да се у пропагандне сврхе заједно са Бајденом појави пред новинарима. Рекли су му и то да државна телевизија неће верно пренети сенаторове речи критике према политици Београда у Босни и Херцеговини, већ ће их прекрити глас спикера који ће уверавати гледаоце да је гост из Вашингтона дошао да изрази поштовање председнику Југославије као важној светској личности.

Ако у мају ове године посети Србију, као што изгледа намерава, амерички потпредседник неће избегавати ни камере ни појављивање у јавности са врхом српске власти. Односи између Србије и Сједињених Држава ни сада нису идилични, али до Бајденове посете не би ни дошло да Вашингтон није одлучио да начини веома јаван, јасан и симболичан гест подршке врху садашње српске власти.

Ту ништа не мења на чињеници да Џозеф Бајден није на гласу као човек наклоњен Србима и њиховим националним интересима, нити пак као правичан брокер и непристрасан познавалац прилика на Балкану. Он је пре познат као изразито проалбански настројен политичар који је, и пре косовске кризе, на свакој етапи југословенске драме, заговарао увек исту политику бомбардовања Срба.

(А када је 1999. године коначно почело и бомбардовање Србије, односно Југославије, Бајден је био разочаран што Клинтон није желео да иде корак даље и у старту обећа копнене трупе. На телевизији NBC тврдио је да не треба зазирати ни од америчких жртава у рату са Србијом, да треба отићи у Београд и наметнути окупацију сличну оној

над Немачком и Јапаном после Другог светског рата.)

Но, Бајден је данас потпредседник у администрацији изразито популарног Барака Обаме и засад је дисциплинован члан тима, ком је у фебруару поверено да оцрта обрису нове америчке безбедносне и спољне политике (то је онај чувени, помирљиви говор на конференцији у Минхену, у ком је, наизглед са уверењем, заговарао потребу да се у америчко-руским односима притисне дугме за ресетовање). Његове раније јастребовске изјаве о Русији нису му у томе представљале никакву сметњу, као ни подршка коју је овај некад отворени присталица грузијског чланства у НАТО летос пружио Михаилу Сакашвилију (рекавши, после посете Грузији, да је “руска инвазија” прилика да Запад покаже хоће ли стати у одбрану “права слободних народа у целој регији”).

Званични Вашингтон ни сада, после одласка по питању Косова непопустљивог Војислава Коштунице, није задовољан ставом Београда према независности Косова. Чини му се да ни пристанак на Еулекс није довољан уступак у односу на америчка очекивања од најпроамеричкије српске владе од петог октобра. Обамина администрација се нада да ће Београд постепено да изврши “спознају нужности” и да одустане чак и од “јеремићевске” реторике у односу на Косово. Уза сва повремена признања значају Србије у региону, љубимац Америке на Балкану остаје Косово, те ће Бајденова посета региону, која укључује и обавезну посету Приштини, вероватно пре донети неку опипљиву корист албанском вођству на Косову него српском у Београду.

Но чињеница је, свеједно, да Американци на посете својих високих достојанственика некој земљи пре свега гледају као на драгоцене политичке поклоне тој земљи и њеној владајућој елити. Сматра се да домаћа власт од таквих посета увек профитира: то важи и за земље чији грађани нису проамерички настројени. У нашем случају, Вашингтон жели да помогне Борису Тадићу, а Џозеф Бајден се ту не налази ни у каквом конфликту интереса. Напротив.

Када је, после мартовске провале насиља против Срба на Косову, првог априла 2004. устао да у Сенату недвосмислено и оштро, без околишења, осуди поступке албанских изгредника, Бајден је рекао да Сједињене Државе морају да учине све да “оснаже умерене” политичаре на Косову и у Србији, али да је таквих “добрих момака” нажалост мало. Након што је похвалио тадашњег “прелазног” косовског премијера Реџепаја и генерала Чекуа, председник Спољнополитичког одбора Сената је објаснио и шта стварно мисли о одговорности политичког вођства жртава косовских немира.

Било би лакше имати симпатије према вапајима Београда да се косовским Србима зајамче специјална права, да српски политичари нису били такви демагошки националисти у седмицама и месецима пре насиља. Нова српска влада под вођством премијера Коштунице као да је решена да вређа ону исту међународну заједницу чија јој је подршка потребна око Косова, и других ствари.

Коштуничина влада је, пре свега, исказала непоштовање Хашком трибуналу. У једном говору крајем фебруара, Коштуница је отворено рекао: “Ова земља не може бити обични испоручилац људске робе Хашком суду.” Никаквом се политичком кампањом не може оправдати овакво незналачко хушкаштво са његове стране.

А прошлог је уторка српски парламент отишао и корак даље од тога, када је великом већином изгласао да сви српски оптуженици у Хагу примају новчану компензацију за супруге, родитеље, за децу и телефоне, за авионске карте и поштанске услуге, као и правну помоћ”.

Теши нас то што се томе успротивило неколико мањих странака у парламенту, укључујући и странку министра одбране Бориса Тадића, истинског демократе и човека од принципа. За време косовског насиља, Тадић, који је извршио робусну реформу српских војних и безбедносних снага, доказао је да је успоставио цивилну контролу тиме што је држао под контролом усијане главе које су тражиле српску војну интервенцију. Учинио је то у сарадњи са америчким адмиралом Грегоријем Џонсоном. Постоји шанса да ће господин Тадић ове године да се кандидује за председника Србије против некога из Шешељеве странке, рекао је Бајден.

Као што је познато, мартовски немири послужили су Американцима као изговор да притисну међународну заједницу да одустане од политике “стандарди пре статуса”. Тако нешто наговестио је Бајден у говору чије смо делове управо цитирали. Америчка влада мора да промени своју политику, рекао је тадашњи председник Спољнополитичког одбора, објашњавајући да су стандарди сувише строги и да већ наредне, 2005. године треба отпочети са разговорима о коначном статусу покрајине. Тако је и било, а све остало је историја, што би рекли Американци.

Прошло је десет година откако је Бајден, чија се реторика током бомбардовања прегрејала, објашњавао да је глупаво причати да се на Косову одвија грађански рат: “Људи кажу да је ово грађански рат. То је као да кажете да је нацистичко истребљење

Јевреја било грађански рат. О чему ми овде говоримо? Говоримо о човеку који управо врши геноцид” (CNN, Лари Кинг лајв, 5. априла 1999). Десетог јуна 1999, поново је за Си-Ен-Ену рекао: “Наћи ћемо да су зверства била гора од свега што је било ко могао да замисли. Наћи ћемо масовне гробнице са хиљадама тела, и мораћемо то да разоткријемо пред очима Срба и целог света, како се више никад не би десило”...

Сада су друга времена, и Београд ће имати прилику да види и чује једног новог и донекле другачијег Џозефа Бајдена. Балкан више није високо на листи америчких приоритета, сви циљеви су овде мање-више постигнути, НАТО се успешно шири и српски отпор америчкој политици практично је сведен на симболичну меру (попут одустајања од слања официра на НАТО вежбе у Грузији). На власт се у Вашингтону вратила читава једна генерација политичара и дипломата који су испекли занат и прошли ватрено крштење на Балкану, супротстављајући се српском национализму и Слободану Милошевићу. Имају разлога за задовољство када виде како Балкан сада изгледа. Милошевић је под земљом, српски националисти немају никакву моћ и представљају већу опасност за саме себе него за Американце и њихове балканске савезнике. Србија више не представља претњу никоме осим самој себи. Зато ћемо у мају имати прилику да у Београду видимо оно што су, много пре нас, видели Румуни и Бугари: како изгледа задовољан амерички званичник, који није дошао да прети, условљава и уцењује, већ да подржи, или обнови, оно што Америка овде види као западну вредност и перспективу.

Што не значи да Вашингтон неће очекивати нове противуслуге од Београда: “реализам” у односу на даље међународно осамостаљивање Косова, пристајање на сусрете са косовским званичницима, “конструктиван став” у односу на западне притиске на Милорада Додика и слично. А то можда није једини ризик за власт скопчан са овом посетом. Постоји и она мање опипљива, симболична раван. Бајден ће посетити и Сарајево и Приштину: тамо ће му бити приређен дочек ком Срби вероватно неће моћи да парирају, чак ни ако то влада у Београду буде желела.